

efficere simul corpus et species inter se, vel eumdem terminum efficiendo per actiones diversas, vel certe, quod verba prius natura attingant substantiam corporis Christi, quam præsentiam; illa vero substantia, quasi producta vi verborum, statim efficiat separationem specierum a substantia panis; e contrario vero species efficiant præsentiam corporis Christi secum. Hæc responsio est probabilis; sed mihi non omnino placet. Primo, quia non videtur negandum, quin virtute verborum fiat præsentia corporis Christi sub speciebus, tum quia hoc significant verba, *Hoc est*, etc.; tum etiam quia actio verborum in corpus Christi vel formaliter terminatur ad solam præsentiam, vel certe taliter fit, ut necessario contingat ipsam præsentiam, ut disp. 44 latius dicam. Et similiter negandum non est, quin verba effectivæ expellant substantiam panis, et consequenter separant accidentia; alias non fieret conversio virtute verborum. Deinde non recte dicitur, corpus et species simul cum verbis efficere eosdem terminos, quia vel efficerent, ut causæ, seu instrumenta totalia; et hoc superfluum est, et sine fundamento dictum, quia corpus et species non possunt inter se habere actionem, nisi ut actio verborum jam ad illa intelligitur terminata; ad quid ergo ipsa efficient illud idem, quod virtute verborum factum inveniunt? hoc enim est ingens miraculum, quod multis videbitur impossibile, et ut minimum, est valde superfluum; vel intelligentur corpus et species efficerentur cum verbis ut instrumenta partialia; et hoc etiam dici non potest, tum quia tota consecratio fit virtute verborum, ut infra videbimus; tum etiam quia cum corpus et species non possunt efficere, nisi ut consecrata, seu confecta per verba, non possunt coefficerent ipsi actioni, ut sit; terminus enim non potest esse actionis principium.

46. *Solutio vera primæ difficultatis.* — Dicendum ergo videtur, in eo primo instanti non esse mutuam effectiōnem inter corpus et species; est enim haec notanda differentia inter unionem formalem et effectivam, quod unio formalis consistit in aliquo modo intrinseco utriusque vel alteri extremonrum, qui, quantum est ex modo existendi, quem habet, potest esse terminus actionis unitivæ. At vero unio effectiva solum constitit in actione, cuius terminus non est aliquis modus unionis, præter existentiam, et præsentiam mutuam extremonrum inter se. Unde hæc unio, quate-

nus est actio extremonrum inter se, non potest esse terminus alterius actionis, ut argumentum supra factum recte concludit; quia ergo in instanti, quo finiuntur verba, non est nisi actio verborum, et terminus ejus, ideo non intercedit tunc mutua actio inter corpus, et species. Quapropter consequenter negandum est, hujusmodi actionem esse de intrinseca constitutione hujus sacramenti; sed solum id quod per illam fieri seu conservari potest, quod in eo instanti perfectum est ex efficacia verborum; postea vero, id est, immediate post illud instans incipit conservari per efficaciam extremonrum inter se; quod non pertinet quidem ad rationem sacramenti, quia non in fieri, sed in facto esse consistit; pertinet tamen ad perfectionem ejus, ut per intrinsecam efficaciam suam intercedat intima quædam et indissolubilis conjunctio inter ea ex quibus coalescit; et hanc habet in primo instanti ex virtute formæ, sub qua pro illo instanti totum sacramentum existit; post illud vero instans perseverat illa conjunctio per mutuam actionem extremonrum inter se, quam efficiunt, veluti per virtutem relictam a forma ex vi consecrationis.

47. Aliter explicari posset, quamvis res eodem revolvatur, esse de ratione hujus sacramenti, ut hoc vinculum inter Christum, et species sit per actionem propriam et intrinsecam ipsius sacramenti, seu alicujus partis ejus; et ideo in primo instanti consecrationis immediate fieri virtute formæ; postea vero conservari mutuo ab ipsis rebus quæ sacramentum componunt, quasi ex virtute in eis relicita, ratione formæ et consecrationis.

48. *Secunda difficultas circa prædicta.* — Secunda difficultas est quomodo species et corpus Christi possint inter se invicem agere, et in eodem genere cause efficientis, alterum ab altero mutuo pendere, quia causa efficiens supponitur ad actionem tam secundum existentiam, quam secundum omnes conditiones ad agendum requisitas; ergo ut corpus Christi agat in species, supponitur existens, et præsens hic, quia in hoc sacramento Christus non agit, nisi ut existens hic; et e converso, ut species agant in corpus Christi, supponuntur esse, et tali modo esse, scilicet non inhærentes, sed subsistentes, tum quia, ut alibi latius probavi, prius natura res existit, et subsistit, quam operetur; tum etiam quia species nihil agunt nisi ut consecrata, et a substantia separatae, loquendo de actione sacramentali et supernaturali; ergo vel spe-

cies non possunt in hoc modo existendi dependere a corpore Christi, sibi præsente, vel si pendent, non possunt ipsæ aliquid efficere circa corpus Christi, quia jam in illo supponitur quidquid per illas effici posset. Dices fortasse, supponi ibi Christum constitutum, et species separatas in illo instanti verborum. Sed hoc non satisfacit, quia illa actio, qua Christus conservat species, supponit ipsum sub speciebus; ergo ut sic, non potest pendere a speciebus. Unde D. Thom. infra, q. 76, art. 6, ad 3, diserte negat, Christum pendere ab speciebus; est enim eadem ratio de conservatione, et de prima effectiōne, quia conservatio supponit principium agendi, non ut præextitit in tempore, vel instanti immediate præcedenti, sed ut prius natura, pro eodem instanti, in quo agit conservando. Aliter dici posset, ad hanc unionem effectivam non oportere, ut sit ista efficientia reciproca, sed satis esse ex parte alterius extremitati, ut, v. gr., quod Christi corpus effectivæ suscitent species, quamvis nihil efficiant circa corpus Christi, vel e contrario. Sed hoc etiam mihi non placet, quia, ut videbimus, si quæ sint conjecturæ, quæ probant hanc unionem effectivam, non minus procedunt ex parte unius, quam alterius extremitati; fortasse magis urgent ex parte specierum, cum tamen non videatur corpori Christi neganda haec efficientia, quæ ad perfectionem pertinet. Adhuc dici posset aliter, non repugnare de potentia absoluta aliqua duo a se mutuo pendere in genere cause effectivæ. Sed hoc, vel revera est falsum, ut argumentum factum probat; vel si aliquo modo est possibile, supponit multa miracula non necessaria, de quibus modo agendum non est. Respondetur ergo, in ordine ad diversa, non esse inconveniens, esse mutuam efficientiam inter aliqua duo; nam et habitus efficit actum, et actus habitum intendit; sic igitur declarari potest in præsenti hæc mutua efficientia; nam in primis, ut verisimilius suppono, species non attingere, seu conservare effectivæ ipsam substantiam corporis Christi, ut infra dicemus; non est tamen necesse, ut species eamdem efficientiam habeant, quia magis expediens fuit, ut ipsæ, quatenus consecratæ, et separatae sunt, pendant et sustentent a corpore Christi, et ideo ordine naturæ supponunt corpus Christi subsistens independenter ab ipsis; sic igitur corpus Christi potest per suam substantiam et en-

titatem, quæ ab accidentibus panis non pendet, efficere in eadem accidentia, et conservare illa, tum in existentia, tum in modo existendi, tum etiam in præsentia; at vero species possunt efficere circa corpus Christi præsentiam, seu conjunctionem, aut attractionem ad se, quia non est necesse, quod illa actio corporis Christi circa species supponat hanc præsentiam, ut conditionem necessariam ad agendum; hæc enim conditio, ut supra ostendimus, in divinis instrumentis non necessario supponitur; imo interdum fit actio sine tali præsentia; in præsenti vero, quamvis actio non fiat, nisi a corpore Christi præsente, illa tamen præsenta concomitanter, seu consequenter se habet, non vero ut principium, seu conditio simpliciter necessaria, quæ ad actionem supponatur; sic enim ille modus præsentiae corporis Christi potest immediate pendere a substantia ejus; ergo et mediante speciebus, quia est eadem ratio quod hoc, quoniam efficientia illius præsentiae supponit substantiam, non tamen præsentiam ipsam.

49. *Objectio.* — *Solutio.* — Sed dices tandem: quomodo possunt species ad se trahere corpus Christi? oportebit enim, ut illæ qualitatem aliquam impriment. Respondetur primum: si ea qualitas solum est, veluti impetus motioni accommodatus, non est magnum inconveniens illam admittere, quia non est qualitas corruptiva, nec majorem imperfectionem affert, quam ipse motus, vel præsentia localis. Secundo tamen dicitur, non esse hanc qualitatem necessariam; potest enim effectio proxime ad ipsam præsentiam terminari, sicut Deus solus potest illam efficere sine impressione qualitatis; et sicut fortasse Angelus movet celum sine impressione alicujus impetus; hic enim necessarius est, quando vis agentis non potest proxime attingere effectum; alioquin sicut potest impetus immediate efficere motum, et ita vis agentis, si sit satis propinqua et proportionata.

20. Ad fundamenta secundæ sententiæ ex dictis patet responsio. Ad fundamenta vero primæ opinionis nunc breviter dicitur, neque ad veram rationem conversionis, neque ad aliquid aliud, esse necessariam majorem unionem inter Christum et species, quam a nobis explicata est. Reliqua vero, quæ ibi attinguntur, partim in sequenti sectione, partim in sua disputatione de transubstantiatione tractabuntur.

SECTIO IV.

Quæ denominationes et quasi idiomatum communicationes consequantur corpus Christi ex hac præsentia.

1. *Proponuntur variae rationes, quæ in Eucharistia reperiuntur, sub quibus varia prædicata illi tribuuntur.* — Hæc quæstio proponitur ad explicandum modum loquendi in hac materia, qui in hujusmodi mysteriis est cognitu necessarius, tum ad exactius intelligendam rem ipsam, tum ad vitandos errores. Advertendum ergo est, cum Christus sit in hoc sacramento vere, realiter et substancialiter, quædam posse de illo hic existente absolute et simpliciter dici, ratione suæ substantiæ; quædam vero ratione modi existendi hic; quædam propter conjunctionem ad species, et propter relationes, quæ inde consequuntur; quædam denique ratione ipsarum specierum, quæ duplia esse possunt, alia, quæ revera conveniunt corpori, quamvis mediis speciebus; alia, quæ revera solum speciebus insunt, denominant tamen corpus, veluti per quamdam idiomatum communicationem, quorum omnium exempla in sequentibus proponam. Similis fere distinctio intelligi potest in ipsis speciebus; manent enim in hoc sacramento accidentia panis, alio tamen modo; unde quædam de illis possunt dici propter id, quod sunt; quædam propter modum existendi, quem habent; quædam propter id quod continent vel repräsentant; quædam denique propter eam substantiam, quam antea continebant, et ex natura sua postulabant. Hic præsertim agimus de locutionibus, pertinentibus ad corpus Christi, de quibus nonnullas regulas trademus; nam quæ ad species pertinent, pendent ex his, quæ de absentia substantiæ panis in sequenti disputatione dicturi sumus; indicabimus tamen modum applicandi dictas regulas, quia fere est eadem proportio, supposita fidei veritate. Primo ergo dicemus de Christo, postea de speciebus. Circa Christum autem, ea, quæ ad absolutas prædicationes pertinent, faciliora sunt.

2. *Omnia prædicata absoluta, quæ Christo secundum se convenient, de illo dicuntur, ut est in Eucharistia.* — Unde dico primo: omnia prædicata essentialia, seu substancialia, et accidentalia omnino absoluta, quæ Christo secundum se convenient, dicuntur de eo, prout est in hoc sacramento. Advertendum est, aliud esse, aliquod prædicatum dici de Christo

hic existente, aliud vero convenire illi, prout hic existit. Primum est verum de omni prædicato conveniente Christo quacumque ratione, quia solum denotat, eam formam convenire subjecto hic existenti, non vero convenire hic, seu formam ipsam esse in illo, prout est hic; et hoc modo de Christo in sacramento existente vere dicitur esse in cœlo, et esse in loco naturali modo, etc., quia est idem omnino Christus; at vero in posteriori modo prædicationis denotatur prædicatum, quod dicitur de Christo prout est hic, seu formam, quæ per tale prædicatum significatur, esse hic præsentem; et hoc sensu, intelligitur conclusio, quæ tam est certa, quam certum est totam Christi substantiam et omnia accidentia absoluta, et connaturalia illi, esse in hoc sacramento; de quo dicendum est infra, q. 76; et ita Christus, prout est hic, vere ac proprie dicitur homo, Deus, sapiens, pulcher, et similia.

3. *Prædicata, quæ respiciunt localem modum, non prædicantur de Christo, ut est in Eucharistia; secus quæ respiciunt sacramentalem.* — Dico secundo: prædicata, quæ significant modum existendi, si respiciant localem modum, non possunt dici de Christo, prout est in hoc sacramento; si vero significant modum sacramentalem, vere de illo affirmantur. Itaque poterit dici Christus esse hic substancialiter et realiter, quia haec solum denotant præsentiam realem; et poterit item dici esse hic invisibiliter totus in toto et in singulis partibus, quia hæc et similia indicant verum modum sacramentalis præsentia; non poterit autem dici esse hic extensus aut circumscriptus, quia non habet hic realem modum existendi; et eodem sensu, non poterit dici esse localiter hic; an vero in alio sensu dici possit, infra, q. 76, dicemus, ubi de hoc et de aliis modis inquirendum est. Hæc vero prædicatio: Est hic corporaliter, æquivoca est; nam si solum significet veram præsentiam corporis, vera est; sicut propter essentialiam substantiæ dicitur, esse substancialiter; si vero illud corporaliter dicat modum proprium existendi corporis in loco, neganda est; et hoc modo dicunt interdum Sancti, non sumi hic Christum carnaliter, sed altiori modo, ut disput. præced., sect. 2 et 9, tractatum est; et idem judicium est de hac voce, naturaliter; absolute enim est hic Christus supernaturali modo, atque ita supernaturaliter. Interdum vero dicunt Sancti, vere ac naturaliter hic esse et a nobis sumi, ut explicit realem ejus naturam hic

adesse, ut idem sit naturaliter, quod vere ac realiter.

4. *Ea etiam, quæ indicant unionem aliquam Christi ad species, dicuntur de illo, ut hic existente.* — Dico tertio: prædicata quædam, quæ indicant unionem aliquam Christi ad species, per modum continentiae, seu mutuæ realis præsentiae, vere ac proprie dicuntur de Christo, ut hic existente. Sic dicitur Christus contineri sub speciebus, et similia; et ratio est, quia vere intercedit aliqua unio, saltem per effectiōem, et inseparabilem ac intimam presentiam; ergo ab hac potest redundare aliqua denominatio ad Christum ex speciebus; si enim ex loco circumscribente denominatur corpus locatum seu contentum, et ex habitu vestitum, quid mirum, quod Christus sub speciebus existens aliquam proportionatam denominacionem ab eis sumat?

5. *In quo difficultas consistat, ostenditur.* — His positis, quæ clariora sunt, difficultas est, de quibusdam prædicatis, quæ significant mutationem, vel aliquid simile in accidentibus, quomodo dici possint de corpore Christi, quasi per communicationem idiomatum; hujusmodi sunt, frangere, moveri, tangere, videri, et similia, de quibus duplex potest esse opinio.

6. *Prima sententia.* — Prima, quæ sine ulla distinctione affirmat, has locutiones vere ac proprie dici de corpore Christi; ita docere visus est Waldens., tom. 2 de Sacram., c. 53 et seq., et tom. 3 de Sacramentalibus, c. 41 et 42; eum secutus est Cano, lib. 5 de Locis, cap. ult., ad ultimum; et in eamdem sententiam inclinant Ruard., art. 14, p. 301; et Soto, dist. 10, quæst. 2, art. 7; idem etiam sentit Alan., lib. 4 de Euchar., cap. 37, qui nimis videtur in ea opinione tuenda. Fundamentum eorum esse potuit, quia Sancti Patres haec omnia indifferenter prædicant de corpore Christi, scilicet videri, contrectari, frangere, ac dentibus atteri, ut videre licet in Chrysost., hom. 45 in Joan., et 24 et 46 in 4 ad Cor., 83 in Matth., et 61 ad Popul.; Cyril. 42 in Joan., c. 58; Gregor., hom. 22 in Evang.; Theophyl. et aliis expositoribus, 4 ad Cor. 11, circa illud verbum: *Quod pro vobis frangitur;* Alger., lib. 4 de hoc sacram., cap. 18, ubi in eamdem sententiam Augustin. refert; et favet verbum Clemen. in epist. 4, habetur in cap. Tribus, de Consecr., dist. 2, ubi appellat, fragmenta corporis Domini; denique Act. 2, Luc. 22, 4 ad Corinth. 10, videtur usurpari illa locutio: *Panis, quem frangimus.* Tandem (quod difficilius est) Berengarius in sua professione fidei

coactus est confiteri, corpus Christi vere esse in altari, frangere, et sensibilius manibus sacerdotum contrectari, ac dentibus atteri: fidei autem professio et hæresis abjuratio propriis sermonibus fieri debet.

7. *Secunda sententia.* — Secunda sententia est, quæ e contrario sine distinctione dicit, has omnes locutiones esse impropias, metaphoricas, et solum per quamdam extrinsecam denominationem dici de corpore Christi. Quæ sententia merito tribui potest Durand. in 4, dist. 10, quæst. 3, quatenus negat, eas etiam voces, quæ mutationem localem significant, proprie ac vere dici de Christo in hoc sacramento, quia revera (inquit) in se non mutatur, etiam per accidens, sed solum denominatione extrinseca. Et fundatur in eo errore, quem supra ex eodem retulimus, scilicet Christum non esse hic præsentem, nisi sola præsentia ordinis; unde citato loco negat, hic vere et realiter contineri; unde consequenter etiam negat, vere et realiter moveri, in quo cum illo sentit Cajetanus infra, quæst. 76, art. 6, non quidem ex illo erroneo fundamento, sed ex alio falso metaphysico principio; existimat enim, Angelos, et quamlibet substantiam non existentem in loco quantitative, non mutare locum per mutationem intrinsecam sibi inhærentem, sed per denominationem extrinsecam.

8. *Distinctione tamen opus est; in hoc enim sacramento quædam ita fiunt circa species, ut ex eis consequenter fiat seu transeat aliqua mutatio ad corpus Christi in seipso; quædam vero ita fiunt circa species, ut in eis tantum versentur, et non transeat ad corpus Christi in se; exempla postea subjiciam.*

9. *Ea quæ circa species ita fiunt, ut vere ac proprie transeat aliquid ad corpus Domini, cum omni proprietate de illo dicuntur.* — Dico ergo quarto in hac sectione: prædicata prioris generis, quatenus significare possunt mutationem aliquam vere ac proprie factam in corpore Christi, cum omni proprietate de illo dicuntur. Ratio est clara, quia unaquæque res proprie denominatur a mutatione in ipsa facta seu recepta, etiamsi contingat ex mutatione alterius redundare. Exempla sunt, prium in terminis significantibus mutationem localem; verissime enim ac propriissime dicitur corpus Christi elevari, circumferri; et propterea etiam dicitur proprie manducari, quia hæc vox mutationem localem indicat; solum est observandum, quod, sicut præsentia realis corporis Christi, licet non sit proprium

Ubi quantitativum, significatur tamen terminis localibus, ut esse hic et ibi, quia non habemus alias voces, quibus veritatem illius praesentiae significemus, ita hanc mutationem, licet non sit proprius motus physicus quantitativus, significamus vocibus indicantibus motum localem, quia non habemus alias, quibus declaremus hanc veram, realem et successivam mutationem, quae fit in corpore Christi; et hoc modo dicimus hujusmodi locutiones esse proprias, ut recte notavit Petrus Soto, lect. 6 de Eucharistia, et est communis Theologorum sententia in 4, d. 10, ubi Scot., quæst. 5 et 6; Richard., art. 4, q. 4; Palud., et Capreol., quæst. 3; Major, q. 6; Argent., quæst. 2, art. ult.; Marsil., quæst. 7, art. 3, concl. 4; Gabr., lect. 46 in canon.; et alii, quos statim referam; et sine dubio est aperta sententia D. Thomæ, quæst. sequent., art. 6, ubi dicit Christum moveri per accidens, motis speciebus, ad eum modum, quo movetur anima, moto homine, et in universum motis nobis, moventur ea, quæ sunt in nobis. Et contra Durandum sufficiens argumentum est, quod ex falso et errore fundamento procedit; definitum est enim cap. Firmiter, et in Trident., sess. 43; quod autem in aliquo continetur, vel movetur moto illo, vel desinit sub illo contineri. Contra Cajetanum vero fieri possunt argumenta omnia, quæ de Angelis fiunt, et in universum fieri possunt de omnino, quod mutat presentiam realem, et consequenter propinquitatem vel distantiam; ostendimus enim, hanc praesentiam esse aliquid reale in re praesenti; ergo non potest mutari sine vera mutatione ipsius rei. Deinde mutata praesentia, mutantur relations; et non propter mutationes terminorum, ut suppono; ergo propter mutationem ipsius subjecti, seu fundamenti, quod in illo est. Tandem in ipsa voce est repugnantia; cum dicitur, aliquid mutari per solam extrinsecam denominacionem; alias Deus mutaretur, cim creat; et Verbum, cum est unitum humanitati. Et ratio est, quia mutatio proprie est actus mobilis, seu subjecti; et ideo nihil proprie ac vere dicitur mutari, nisi quod est subjectum motus, vel secundum se totum, vel secundum partem. Neque Durand. et Cajetan. contra hoc objiciunt aliquid, quod difficultatem faciat, ut ex infra probandis seu tractandis constabit. Solum est advertendum, hoc exemplum debere intelligi, quando species mutant locum, ita ut novum aliquem locum acquirant, quia si motu circulari intra omnino idem spatium moveantur, probabile est, tunc corpus Christi Domini non mutari, ut multi ex citatis auctoribus docent, præsertim Major, quest. 6, quia ibi tantum fit mutatio loci specierum, secundum partes, in quibus totus Christus existit; et ideo necesse non est, in ipso fieri motum. Quæ ratio recte probat, talem motum non esse necessarium; et ideo verisimile est, non fieri; non esset tamen difficile defendere, etiam in illo modo posse Christi corpus moveri, quia posset mutare partiales modos praesentiae; sed non est, quod in hoc immoratur. Secundum exemplum est, in desitione hujus praesentiae corporis Christi, corruptis speciebus; hoc enim proprie et vere dicitur, quia vere fit in Christo aliqua mutatio amissiva illius praesentiae; cum enim illa aliquid reale sit in corpore Christi, illa amissa alter se habet corpus Christi, quam antea; ergo mutatum est; propter haereticos vero, qui hoc sacramentum blasphemant, caute loquendum est; quamvis enim proprie dicatur corpus Christi amittere praesentiam, seu desinere esse hic, non tamen absolute dicendum est desinere esse, nec corrumphi, nec digeri, seu mutari in substantiam aliti, quia haec significant corruptionem substantialem. Unde etiam fit, eas transmutationes, quæ fieri solent circa materiam panis, post corruptionem panis et accidentum ejus, nullo modo posse denominare Christi corpus, cum post corruptionem specierum jam præsens non adsit, et omnis haec denominatio supponat hanc praesentiam, de qua re legitur Waldensem, tom. 3, c. 65; et Claudium, repetit. 5, cap. 3.

40. *Adverbia localia simpliciter possunt de Christo dici.* — Atque hinc sequitur primo, quid dicendum sit de adverbis localibus, ut esse hic, vel alibi, vel in pluribus locis; simpliciter enim ita loqui possumus, quia non habemus alia verba, quibus hanc praesentiam significemus; et quia illæ voces non necessario significant modum existendi alicubi circumscriptive, seu cum locali extensione quantitatis; sic enim etiam dicimus, esse hic, vel alibi. Denique ita loquuntur Sancti et Theologi, quos supra retuli; et eodem modo dicimus etiam, Christum contineri sub speciebus, includi in tabernaculo, habitare in Ecclesia, et similia.

41. *Similiter et nomina significantia propinquitatem vel distantiam.* — Secundo colligitur, nomina significantia relationem propinquitatis, vel distantiae, proprie ac vere dici de corpore Christi per intrinsecam denominacio-

nem. Hoc per se clarum est, quia, cum realis praesentia sit verus modus corporis Christi, est sufficiens fundamentum hujus relationis; imo ex intrinseca ratione harum denominationum necesse est, illas proprias esse et intrinsecas, saltem ratione fundamenti; unde si alias sit res capax relationis realis, non est, cur illa non consurgat. Solum est in relationibus, quæ significant distantiam, cavenda æquivocatio quedam; in verbo enim distandi, includitur negatio praesentiae ad rem alteram, seu ad alium locum; cum autem Christus propter hanc praesentiam in uno loco, non privetur praesentia in aliis locis, ideo licet propinquus terræ, non distare dicetur a celo, et eadem ratione non dicitur proprie distare a seipso, quia non potest a seipso separari, quamvis modus existendi, quem habet in celo, potest distare à modo, quem habet in sacramento, et e contrario.

42. Tertio colligitur, propter has denominations non esse necessariam unionem formalem, quia quod unum mutetur ad motum alterius, non semper provenit ex unione formalis, sed ex quacumque connexione etiam effectiva oriri potest, ut ex se constat; et similiter, quod aliquid amittatur, deficiente altero, indicat quidem necessariam dependentiam, non tamen necessario formalem unionem. Unde quod ex illo exemplo colligit Henricus, Quodlib. 1, quæst. 5, species esse corpori Christi rationem formalem existendi hic, si proprie et in rigore sumatur, non est verum, ut ex dictis constat.

43. *Quæ sunt circa species, et non ponunt mutationem in Christo, non proprie dicuntur de illo.* — Dico quinto: quæ sunt circa species, et non ponunt aliquam mutationem in ipso corpore Christi, neque attingunt ipsum in se, non proprie illud denominant, sed interdum nullo modo, interdum vero solum per aliquam metaphoram vel extrinsecam denominacionem. Ratio primæ partis est, quia cum corpus non sit proprie unitum speciebus unione formalis, si ad ipsum non pertingit forma denominans, non est cur ipsum proprie denominet propter solas species, quod aperte confirmabunt exempla secundæ et tertiae partis. Probatur ergo secunda pars, quia licet species calefiant, vel alterentur, non dicitur corpus Christi alterari, sicut in cap. In quadam, de Celebr. miss., dicitur non madefieri, etiamsi madefiant species panis, cum mittuntur in calicem. Et confirmatur, quia corpus Christi non denominatur quantum, rotundum, aut

album, ab ipsis speciebus panis, sub quibus ipsum manet; ergo nec denominabitur calidum a calore in eis existente, sive antiquo, sive de novo facto; ergo nec denominabitur calefieri. Et confirmatur secundo, quia actiones procedentes ab speciebus non tribuntur corpori aut sanguini Christi, ut non dicitur sanguis frigescere, etiamsi species frigidissimæ sint, et hæc exempla ostendunt, non intercedere formalem unionem, nec denominations alias in illa fundari; alias istæ etiam denominations ex illa orientur; esset enim æqualis ratio, sicut etiam videmus fieri in mysterio incarnationis; dicitur enim Verbum, ratione humanitatis unitum, et ambulare, et mori, et calefieri, etc.

44. Exempla tertiae partis conclusionis sunt, primum de fractione; quod enim corpus Christi frangi aliquo modo dicatur, probant adducta in prima sententia; quod vero illa locutio metaphorica sit et non propria, colligitur ex D. Thom. infra, quæst. 77, art. 7, in corp., et ad 3, ubi dicit, Christum proprie dici manducari, non sic autem frangi, sed tantum ratione specierum, in qua doctrina et differentia confirmat utramque conclusionem nostram; idem optime docet in 4, dist. 12, quæst. 4, art. 3, quæstiunc. 4, ad 4; et ibi Bonav., art. 3, quæst. 4; Alens., quæst. 420, memb. 4; Gabr., lect. 80 in can.; Victor., in Sum., num. 69; et Petrus Soto, dicta lect. 6; et bene Innocent., lib. 4, cap. 9 et 10, ubi advertit, Berengarium haereticum coactum esse uti in sua confessione nomine contrectationis, fractionis, quia ipse antea dolose fatebatur, hæc fieri circa corpus Christi, sed postea explicabat, id est, in signo corporis Christi, et ideo compulsus est fateri fieri non circa nudum signum; etenim hoc sensu dictum est, fieri circa corpus, id est, circa sacramentum, quod vere et realiter continet corpus. Ratione patet, quia fractio proprie et in rigore significat divisionem et discontinuationem partium, quam constat non fieri in partibus corporis Christi. Ratio autem metaphoræ esse potuit, vel ut per illam locutionem magis declaretur realis praesentia, vel quia fractio nunquam fit sine motu locali; et ita cum fit fractio, corpus Christi vere movetur, et ita aliquid participat de fractione; vel quia fractio ad distributionem ordinatur, præsertim quando est ad usum, ut est illa, de qua fit mentio in Scriptura; corpus autem Christi proprie distribuitur, et ita sumi potuit fractio pro distributione; vel certe, quia cum fran-

guntur species, ipsa præsentia corporis Christi, quæ antea tantum erat una in actu, et plures in potentia, per fractionem fit plures in actu, et ita quodammodo dividitur, quod Soto supra notavit. Denique quia hæc locutio metaphorica est, interdum simpliciter negatur, ne ad ipsum Christi corpus referri videatur; et ita dicit Ecclesia: *Nulla rei fit scissura, signi tantum fit fractura;* et: *Non confractus, non divisus, integer accipitur;* de quo legatur Guitmund., lib. 4 de hoc sacram., parum a princ.; Waldens., tom. 2, c. 39; et Roffens., lib. 2 contra OEcolumpad., cap. 34.

45. Secundum exemplum huic simile est de contactu, seu contrectatione sensibili corporis Christi, nam proprius contactus solum est inter res extensas in ordine ad locum, quarum extrema sunt simul, et hoc modo non potest in hoc sacramento esse verus ac proprius contactus circa corpus Christi; quin potius neque ipse species ipsum proprie tangunt, ut recte dixit Henric., Quodlib. 1, quæst. 5; et Richar., dist. 10, art. 4, quæst. 2; et Capred., quæst. 1, ad 3 contra primam conclusionem; et insinuavit Altisiod., lib. 4, tr. 5, cap. 4, dicens, quod species tantum assistunt corpori Christi, et velant ipsum; quia tamen, ut supra diximus, quodammodo comparantur species ad corpus, sicut habitus ad rem vestitam, quemadmodum dicimus tangere hominem, tangendo ejus vestem, ita dicimus quodammodo tangere Christum tangendo species; et præsertim usurpatur hæc locutio ad explicandam magis realem præsentiam, ut late Claud., repet. 5, cap. 3.

46. Tertium exemplum est simile de mistione; dicitur enim corpus Christi miseri sanguini, ut in canone dicimus: *Fiat commixtio corporis et sanguinis.* Proprie autem mistio per juxtapositionem videtur includere duo, et divisionem miscibilium in partes, et contactum partium inter se. Quæ duo possunt intervenire inter species vini, et panis; non autem inter ipsum corpus, et sanguinem; hæc autem dicuntur inter se misceri, quantum ex vi verborum consecrationis sub partibus specierum panis est corpus; et sub partibus specierum vini est sanguis; et illæ miscentur inter se; et ita quodammodo fit mistio inter corpus et sanguinem, secundum præsentiam sacramentalem. Ultimo dicitur corpus Christi videri per species, non quidem proprie, et in se; hoc enim modo Christi corpus est hic invisible, propter quod interdum invisible vocatur ab Augustin. in cap.

Nos autem, et c. Hoc corpus, de Consecr., dist. 2. Et sic etiam dicunt Sancti in hoc sacramento, aliud videri, aliud credi, Ambros., lib. de Myst., cap. 9, et Cyril. Hieros., Catech. 4; dicitur ergo videri, sicut de contactu dixi, ad explicandam magis realem præsentiam; dicuntur enim interdum videri, quæ solum in proximo continente, vel per accidens sub aliquo signo, in quo realiter continentur, percipiuntur visu; quomodo interdum in Scriptura dicuntur videri Angeli, in corporibus assumptis; ad hunc ergo modum dicitur videri corpus Christi sub speciebus, et sic etiam interdum dicitur visibiliter sumi, ut est apud Augustin., serm. 2 de Verbis Apost.; legatur D. Thom. infra, quæst. 76, art. 7; Hugo de S. Vict., lib. 2 de Sacram., part. 8, cap. 7; Raban., lib. de Corp. et sanguin. Dom., cap. 26; Claud., repet. 4, cap. 6.

47. *Solutio argumentorum.* — Atque hinc facile patet responsio ad fundamenta utriusque opinionis, et præsertim ad illam interrogationem, si hæc locutiones sint metaphoræ, cur Berengarius in sui erroris abjuratione illis uti coactus sit, cum fidei professio verbis maxime propriis fieri debeat. Respondetur enim primo, id factum esse, quia metaphora illorum verborum est satis perspicua, et aliunde est aptissima ad explicandam veram Christi præsentiam. Deinde ex Innoc. supra cap. 10, quia ille hæreticus fatebatur hæc fieri circa corpus Christi in sacramento, donec tamen intelligebat enim fieri solum in signo, sub quo negabat, vere Christum contineri; et ideo compulsus est confiteri realiter fieri circa Christum, id est, circa sacramentum, in quo Christus realiter continetur: nam quia sacramentum hoc constat ex corpore Christi, et speciebus, ideo, quæ fiunt in illo ratione specierum, dicuntur quodammodo fieri circa corpus Christi.

48. Ex his vero sequitur, has locutiones, cum metaphoræ sint, non esse admodum extendendas, nec præter usum Sanctorum, ne aliqui fortasse erroris occasio detur, propter quod vitamus eas, vel locutiones, vel denominations ab accidentibus sumptas, quæ indicare possunt, talia accidentia Christo inhaerere; ideo non dicimus, corpus Christi esse rotundum, aut album, calefieri, aut frigefieri, alteratis speciebus, et eadem ratione non dicitur obdurari corpus Christi, aut acescere sanguis, licet hæc fiant circa species. Et hæc etiam exempla confirmant, priores

denominations non esse proprias, nec fundatas in vera, ac formali unione inter Christum et species, alioquin eadem ratio esset de omnibus prædictis. Et hinc obiter etiam intellegitur, an hæc locutiones sint admittenda: Hoc album, vel hoc rotundum est corpus Christi, de quibus late agit Waldens., tom. 2 de Sacr., cap. 52, ubi simpliciter et in rigore falsas esse existimat, quia illud subjectum, *album*, vel *rotundum*, in rigore supponit pro subiecto eorum accidentium, et illud non est corpus Christi; sicut etiam, hæc est in rigore falsa: Hoc quantum est corpus Christi, quia hoc quantum supponit pro hac re extensa; et hæc quidem est dialectica proprietas locutionis, si sola proprietas illorum terminorum connotativorum attendatur: tamen, si illud pronomen, *hoc*, extrahat subiectum ab illa rigorosa significazione, et significet contentum sub hoc albo, vel quanto, verus erit sermo; et idem judicium est de his: Hoc sensibile est corpus Christi. E contrario vero, an corpus Christi, prout est hic, possit dici sensibile, vel tangibile proprie, et non metaphorice, distinctione opus est; nam, si illa verba significant proprietatem corporis secundum se, veræ sunt propositiones; si autem modum existendi, erunt falsæ, quo sensu dixit Augustin. in cap. Nos autem, de Consecrat., dist. 2, sumere nos in sacramento res insensibiles, carnem et sanguinem Domini. Corpus ergo Christi, quod hic est, visible est et tangibile; non est tamen proprie visible, ut est hic, quamvis metaphorice dicatur ratione specierum visibiliter sumi, ut Augustin., serm. 2 de Verbis Apostoli, loquitur.

49. Dico sexto: quæ convenienti corpori Christi secundum se, non possunt dici de speciebus, nisi valde metaphorice et impropre, eo modo, quo nomen rei significatæ tribuitur signo. Ratio est clara, quia corpus Christi est res omnino distincta ab speciebus, neque ita illis unitur, ut sua attributa illis communicet. Juxta hanc conclusionem interpretantur multi quod alibi dixit Augustin., sacramentum corporis Christi, quodammodo dici corpus Christi.

50. Dico septimo: quæ convenienti pani precise, ratione sue substantie, non dicuntur proprie de hoc sacramento, sed vel nullo modo, vel per metaphoram. Ratio est, quia hic non adest substantia. Unde fit, ut hoc sacramentum non possit dici absolute et simpliciter panis, sed vel metaphorice, quia

ex pane confectum est, vel quia sub accidentibus panis datur, vel cum addito significacione elevante, ut cum dicitur, panis vitæ, qui de cœlo descendit.

21. Dico ultimo: denominations, quæ consequuntur actionem mutuam inter Christum et species, proprie de ipsis dicuntur, servata proportione. Ratio est, quia, ut diximus, vera actio inter ipsa intercedit; unde proprie dicitur Christus sustentare species, si effectu significet, et eodem sensu dicuntur species continere Christum, et eadem ratio est de relationibus consequentibus actionem, seu mutuam realem præsentiam.

DISPUTATIO XLVIII.

DE COMPARATIONE UTRIUSQUE PRÆSENTIÆ, SACRAMENTALIS ET NATURALIS, CORPORIS CHRISTI.

Docet catholica fides, Christum Dominum simul existere in hoc sacramento, et in cœlo, et in nocte cœnæ simul extitisse in cœnaculo, modo sibi connaturali et visibili cum discipulis suis, et post consecrationem sub speciebus panis, modo sacramentali.

Ad explicandam ergo propriam rationem et differentiam sacramentalis præsentiae, de qua nobis sermo est, oportet illam cum naturali seu quantitativa præsentia conferre, ut ex utriusque collatione, essentia et propria definitio prædictæ sacramentalis præsentiae magis constet, et multa principia explicitur; quæ ad solvendas plures difficultates in hoc mysterio occurrentes plurimum conferent. Possunt autem hæc præsentiae comparari, aut in unitate, et distinctione, aut independentia unius ab alia, aut in oppositione, et repugnantia, aut demum in concomitantia quadam, de quibus sigillatim dicemus.

SECTIO I.

Utrum sacramentalis præsentia corporis Christi specie differat a naturali seu quantitativa.

4. Convenientiæ inter præsentias naturalem et sacramentalem Christi. — Sensus hujus questionis satis constat ex præmissa terminorum expositione. Ut autem ratio difficultatis aperiatur, nonnullæ convenientiæ, et differentiæ harum præsentiarum præ oculis ponendæ sunt. Primo itaque convenientiæ, quia utraque est intrinsecus, et realis modus corporis Christi; sicut de sacramentali præsentia